

LBRIS

We know
books

Miyamoto Musashi Cartea celor cinci cercuri Gorin no sho

Traducere din engleză și note de Ioana Popescu

Prefață de Cristian Laiber, 7 Dan Iaijutsu & Aikijutsu,
menkyo shihan

ROL
CRIS

I. Considerații generale asupra textului *Gorin no sho* – de fapt, o lucrare privată a unui samurai rebel de acum 400 de ani, Miyamoto Musashi

Privind raftul cu cele mai noi bestsellere din orice librărie, vom observa o mulțime de cărți de „self-help“, motivaționale, de coaching, toate pretinzând că-i oferă cititorului un ghid practic pentru optimizarea vieții sale cotidiene. Aceste cărți promovează o multitudine de abordări și mentalități față de diverse aspecte ale vieții, având în comun faptul că sunt scrise, în mare parte, de persoane care nu au decât o experiență „academică“ a unui mod „optimizat“ de viață pe care îl propun în scrierile lor.

În contrast cu aceștia, acum aproape 400 de ani, un samurai bătrân și uzat de tumultul vieții pe care o trăise, retras într-o peșteră pentru ultimii ani, a scris un ghid avansat despre strategie și arta sabiei extrapolate la valori universale în viață.

Remarcile și îndemnurile sale se bazau pe experiența sa directă și intens trăită supraviețuind uneia dintre cele mai violente perioade din istoria Japoniei, finalul epocii Sengoku Jidai – anii care precedau instaurarea shōgunatului Tokugawa în Japonia. Era începutul unei păci ce urma să dureze mai bine de 250 de ani aducând cu sine schimbări majore în dinamica societății nipone. Dar, dacă ne imaginăm că războiul se poate termina instant, în secunda în care niște politicieni semnează un document de pace, avem încă o percepție superficială. Războiul pleacă de multe ori de pe o hârtie, din capul unor indivizi bolnavi, dependenți de bogății materiale, de control, de putere. Războiul vine din incapacitatea de a accepta un dialog și o comunicare, din frustrări pe multiple planuri și care sunt vechi în noi, de multe ori transgeneraționale. În cazul Japoniei medievale, vorbim

despre samurai din diverse provincii care, de niște sute bune de ani, erau pregătiți de mici pentru a fi disponibili în orice moment pentru a se arunca în lupte cu sau fără șanse de câștig doar pentru mofturile, ambițiile și egourile unor lideri aflați într-o permanentă rivalitate. Vorbim deci despre generații care și-au dedicat viața artei războiului, foarte puțini dintre ei realizând la modul cel mai profund că doar pacea interioară va fi cea care va pune capăt acestor conflicte violente și sângeroase. Ca urmare, un simplu act semnat într-o zi nu va aduce deloc pace în sufletele celor răniți în aceste conflicte și care de obicei caută răzbunare. Ne putem aminti doar câți au murit imediat după încetarea celui de-Al Doilea Război Mondial, întrucât cei oprimați au simțit nevoia de a se răzbuna pe cei care agresau și mai ales pentru că acum o puteau face. Se adună multă furie, frustrare, durere și toate acestea nu trec pentru că niște oameni semnează la un moment dat un acord de pace. Mi-am permis această mică divagație pentru a prezenta în altă lumină aceste momente dificile în care este plasată viața lui Musashi. Această pace, deși binevenită la nivel rațional, era greu de integrat instant de o societate războinică a cărei existență însăși era condiționată de lupte și războaie (orice asemănări cu societatea prezentă este desigur pur întâmplătoare, nu?). Dar, dincolo de acceptarea păcii, primele momente de după război sunt extrem de dificile, pentru că, după ce trăiești în haosul războiului, nu ai deloc încredere în nicio regulă ce se dorește a fi instaurată. Și aici este o mare problemă în lipsa de încredere într-o societate în care ți se spune că este pace, dar încă se întâmplă haotic răbufniri violente și legile despre se care vorbește încearcă timid să se facă auzite. Cam acesta este mediul finalului de Sengoku Jidai și al începutului de Edo în care Musashi ajunge să formuleze textul său fundamental *Gorin no sho*, text unic prin faptul că tratează lupta, strategia și viața ca un întreg, condensând principiile fundamentale comune fiecăruia dintre ele. Dorința de pace și de armonie ca esență aparent paradoxală a artei războiului apărea deja și în alte texte ce precedă lucrarea lui Musashi: *Heiho kadensho*, cartea familiei Yagyu de exemplu, are aceeași abordare umanistă. Trebuie să mai avem în vedere însă că aceste texte nu erau concepute ca literatură disponibilă publicului larg, și nici măcar tuturor samuraiilor. În niciun

caz! Ele erau texte militare concepute ca parte a unei transmisii (Den) complexe, fizică, tehnică, strategică, energetică, filosofică și spirituală, definitorie în Japonia pentru relația profundă între un Maestru și un Discipol. Cu alte cuvinte, aceste texte erau redactate clar, într-un anumit context extrem de riguros, de la Maestru la un anume discipol menit să primească aceste învățături și să le cultive cu toată ființa sa.

Grație popularizării personajului Miyamoto Musashi odată cu apariția romanului cu același nume, de Eii Yoshikawa în secolul trecut, *Gorin no sho*-ul lui Musashi devine clar prima și cea mai răspândită lucrare de acest fel către un public civil și neinițiat în secretele subtilităților acestor școli. Ulterior au apărut traduceri și pentru alte lucrări precum cronici ale familiei Yagyu sau ale călugărului zen Takuan Sōhō (沢庵 宗彭, 24 decembrie 1573–27 ianuarie 1645), considerat ca maestru pe plan spiritual atât al celor din Yagyu, dar asociat și cu Musashi, doar prin prisma ideilor vehiculate tot de Yoshikawa în romanul său¹.

Revenim la majoritatea edițiilor moderne ale *Gorin no sho* care conțin și un text pe copertă de genul: „Adevărata Artă a Managementului Japonez”, sugerând că această carte ar fi esențială pentru înțelegerea esenței afacerilor în Japonia. În realitate, managerii japonezi se bazează pe Musashi la fel de des precum oamenii de afaceri occidentali se referă la Machiavelli. Majoritatea japonezilor îl „cunosc” pe Musashi din romanul popular (și foarte romanțat) al lui Yoshikawa și desigur după nenumărate ecranizări ale sale; prea puțini au citit vreodată *Gorin no sho*, un text criptic și dificil totuși.

Cu toate acestea, sunt convins că opera *Gorin no sho* este de mare interes atât pentru practicanții ce aspiră la valorile strategiei complexe a artelor marțiale clasice, cât și pentru omul modern, interesat de a aduce o ordine și o armonie în viața noastră plină de tumult și de conflicte. În epoca noastră modernă, Musashi rămâne un exemplu

1 Istoric nu există nicio dovadă că Musashi chiar ar fi fost elevul lui Takuan sau că măcar cei doi s-ar fi cunoscut. Sugestia în acest sens apar în *manga-ul Vagabond* care se inspiră tot din romanul *Musashi* al lui Eiji Yoshikawa, din 1935. La o analiză mai atentă, putem găsi totuși o legătură indirectă între Takuan și Musashi, în sensul că Musashi la un moment dat este găzduit și angajat de daimyō-ul din Higo, Kumamoto – Hosokawa Tadatoshi, un elev foarte apropiat al lui Yagyu Munenori care primise învățăturile directe ale lui Takuan, redactate special pentru el în *Tratatul înțelepciunii neclintite* („Fudochishinmyoroku”).

clar al unui om care s-a pus repetat în pericol pentru arta sa, ceea ce demonstrează o tărie remarcabilă de caracter și credință nestrămutată în Calea strategiei sale sau poate o obsesie așa cum spunea Yagyu? Fără a avea pretenția că vom da verdicte, sper doar să aducem cât mai multe unghiuri de vedere asupra vieții și activității lui Musashi.

Documentele istorice ale vieții lui Musashi sunt suficient de complete pentru a ne permite să examinăm scrierile sale în contextul acțiunilor, impresiilor sau, în unele cazuri, tăieturilor pe care le-a lăsat altora. Cred cu tărie că trebuie să rezistăm tentației de a-l judeca după aparențele de sălbatic, dur, obsedat de a câștiga cu orice preț, aparent lipsit de compasiune. Sunt momente și momente în viață și trebuie să ne deschidem să vedem la scară largă evoluția acestui om de la acea condiție inițială, cu rădăcini clare într-o copilărie traumatică, până la a aprecia realizările sale pe multiple planuri, atât ca artist marțial aproape neînvins, cât și ca poet, sculptor, pictor și chiar și peisagist. În acest context larg *Gorin no sho* este produsul unei vieți trăite intens generând experiențe, viziuni și transformări excepționale.

2. Miyamoto Musashi: de la un rebel inovator pe calea Strategiei la profunzimi subtile spirituale

Să încercăm să îl descoperim pe Musashi Miyamoto, autorul *Gorin no sho*, urmărind firul vieții sale zbruciumate pentru a ne apropia puțin mai mult de modul său de a privi lumea și axa centrală a destinului său, Calea Strategiei (Heiho). Este o Cale pe care a căutat-o cu intensitate și obsesie chiar fapt demonstrat și de ideograma de la Cale (Do) care apare în textul *Gorin no sho* de mai bine de 200 de ori. Viața sa poate fi împărțită în patru mari etape ce au jalonat evoluția și formarea sa complexă.

2.1. Copilăria și primele antrenamente: până la vârsta de 15 ani

Există mai multe teorii despre anul și locul nașterii lui Miyamoto Musashi. Unii vorbesc despre anul nașterii ca fiind 1582, cei mai mulți consideră corect ca fiind 1584 și există încă o teorie cel puțin interesantă, a cercetătorului Taniguchi, care plasează nașterea lui Musashi cu aproximativ 10 ani mai devreme, ceea ce l-ar face mult mai matur atât la primele sale dueluri, cât și în timpul bătăliei de la Sekigahara din 1600. Taniguchi se bazează atât pe unele documente (care plasează duelul cu Arihei în 1584, deci când Musashi ar fi avut un an), cât și pe niște picturi-portret ale lui Musashi, care îl înfățișează cu mustață și părul alb, mai aproape de un om de 70 de ani decât de unul de 60 cum se presupune în general că ar fi avut când a murit.

Legat de locul nașterii, există două teorii care vorbesc despre Harima, în prezent orașul Takasago din prefectura Hyōgo, și despre satul Miyamoto din Mimasaka, în prezent același sat, aproape de Ohara din prefectura Okayama.

Un subiect care mi se pare extrem de interesant și puțin cunoscut este reprezentat de familia lui Musashi, mai ales că primii ani, mediul, părinții sunt aspecte decisive pentru caracterul ce se va forma pe viitor. În plus, Musashi alege să nu vorbească deloc despre tatăl său, interesant și prin prisma respectului pentru părinți și al strămoșilor evidențiat de preceptele budiste, cât și Shinto. Și asta, în condițiile în care el a lucrat alături de tatăl său pentru familia Hosokawa. Mai mult decât atât, Musashi afirmă de mai multe ori că nu a studiat cu nimeni și că a creat singur școala sa pe care o numește inițial Enmei Ryu, apoi Niten Ichi Ryu. Ideograma Ryu 流 se traduce în general prin „curgere“, dar ea se referă la transmisia învățăturii și a unor valori morale și spirituale de la o generație la alta. Enmei Ryu clar este o tradiție de sabie care exista și înaintea lui Musashi, fiind practică clar de bunicul său.

Bunicul lui Miyamoto Musashi a fost... Miyamoto Musashi no Kami Yoshimasa 宮本武蔵守吉昌. Numele pare să inducă puțin în eroare și trebuie să înțelegem că în Japonia apelativul „numele samurailor“ este un domeniu foarte complex. Va fi poate mai ușor să înțelegem că Miyamoto, de fapt, este numele de familie care vine de la satul natal (cel mai probabil), iar „Musashi“ se referă la o zonă geografică, „no Kami“ se referă la un titlu de lider și abia „Yoshimasa“ este din nou un nume propriu. Acest, Yoshimasa este adesea menționat în legătură cu școala de arte marțiale Enmei-ryū 円明流, pe care se presupune că a fondat-o sau a influențat-o împreună cu un preot shinto al cărui nume era secret, pentru că aparținea și unui clan de ninja¹.

Dacă lucrurile despre bunicul său sunt mai clare, în ceea ce îl privește pe tatăl lui Musashi există cel puțin două teorii. O primă teorie care pare să fie cea mai acceptată a-l considera ca tată al lui Musashi pe Shinmen Munisai 新免無二 din clanul Shinmen, derivat din clanul Akamatsu cu descendență pretinsă din Fujiwara Genji, dar se pare că el a fost tatăl său adoptiv². Miyamoto Musashi pare să fi fost adoptat de

- 1 Nu există documente care să ateste această poveste, dar ea sună bine! Este susținută de autorul și expertul în arte marțiale Tanaka Fumon, posesor al unei largi colecții de documente vechi din școli clasice de arte marțiale japoneze.
- 2 Documente neconfirmate sugerează că tatăl biologic al lui Musashi ar fi fost al doilea fiu al lui Tahara Iesada, un vasal al clanului Bessho.

Munisai încă de mic și mai știm că tatăl său era un expert în Jutte jutsu al unei școli Tori Ryu 当理流¹, suficient de faimos ca să fie chemat ca instructor oficial al shōgunului Ashikaga. Deja această informație poate justifica parțial depărtarea lui Musashi de Munisai, cel puțin formal și declarativ, în sensul că Musashi trăia deja în noua perioadă de guvernare a noii dinastii Tokugawa în care cu greu ar fi putut fi acceptat un descendent al instructorilor de sabie din vechea guvernare. Este doar o teorie și poate fi verificată în cercetări viitoare. La curtea lui Ashikaga, Munisai are un duel oficial cu Yoshioka Nakato, membru al familiei Yoshioka (cei din clanul Yoshioka erau și ei instructori oficiali de sabie ai shōgunatului de câteva generații, deci cumva mai legitimi decât Munisai și prin prisma faptului că ei predau sabie, nu discipline secundare ca Munisai, care nu erau percepute ca la fel de necesare). Yoshioka Nakato pierde acest duel în fața lui Munisai care primește în felul acesta titlul de Kusaka Muso Heihou JutsuSha. 日下無双兵法術者 – „Strateg fără egal sub soare“.

Există și teoria că Miyamoto Munisuke și Shinmen Muni ar fi aceeași persoană și atunci Miyamoto Musashi ar fi învățat Tori-ryu de la tatăl său (adoptiv sau nu, depinde de sursă²) care poate este, de fapt, o formă particulară a Enmei Ryu, transmis de la bunicul său, pentru ca în finalul vieții sale urmând să formuleze propria sa școală câțiva ani mai târziu „Niten Ichi-ryu“. Diferite documentele ale școlii Toryu 当理流 îl menționează pe Munisuke în diverse ocazii între 1597 și 1607, și există chiar trei documente istorice ale acestei școli datate undeva între 1600 și 1602. Doar că acestea par a fi scrise de persoane diferite:

- Tori Ryu Mokuroku, de la templul Ikoma Hozanji din Yamato, datată 16 noiembrie 1600, semnată Miyamoto Muninosuke;
- O altă licență (densho) apare în colecția familiei Yasuba din clanul Hosokawa, tot din 1600, semnată și ștampilată de Miyamoto Munisai Fujiwara Kazumasa (Miyamoto Munisuke);

- 1 Traducerea aproximativă ar fi „școala principiilor adecvate“ (当 To – „corect“, „potrivit“ sau „adecvat“ 理 (Ri – „principiu“, „logică“, „sens“).
- 2 În *Cronica Nitenki* scrisă în 1776 de Toyoda Kagehide, vasal al clanului Hosokawa, acesta afirmă că Munisai era, de fapt, tatăl adoptiv al lui Miyamoto Musashi. Toyoda pare să fi fost un expert al școlii lui Musashi, Niten Ichi Ryu în versiunea transmisă în clanul Matsui.

Un ultim sul document este păstrat în arhivele familiei Kutsuki, tot din clanul Hosokawa, semnat de Miyamoto Musashi Fujiwara Kazumasa¹, la 5 septembrie, 1602.

Aceste documente atestă existența clară a acestei școli și popularizarea ei sub patronajul daimyō-ului Hosokawa. În plus, ele atestă o transmisie clară anterioară lui Musashi, dar în interiorul familiei sale adoptive, fie că Musashi o recunoaște sau nu. Teoria cel mai puțin probabilă este cea popularizată și de Yoshikawa Eiji în romanul său *Musashi*. Este numită și teoria Hirata, conform căreia tatăl lui Musashi ar fi fost Hirata Takenori, un vasal al clanului Shinmen Mimasaka. Sunt multe de spus despre Munisai și îl vom mai aminti când vom ajunge la duelul lui Musashi cu Sasaki Kojiro unde se pare că a fost implicat de asemenea.

Documentele școlii Tori Ryu atestă faptul că Muni (sau Munisai, particula „-sai“ are sens de „venerabil“ și se folosește de maeștrii în vârstă) a avut mulți elevi dintre samurarii clanului Hosokawa. De asemenea ele indică faptul că, exact ca și alte școli ale acestei perioade, școala Tori Ryu preda nu doar sabie, ci și un mix de arte marțiale ce acopereau nevoile samurailor pe mai multe planuri. Astfel erau predate tehnici cu o sabie, dar și cu două (Nito-ryu), tehnici de mână goală (Jujutsu²), tehnici de sabie scurtă Kodachi, de asemenea tehnici de aruncat lame ascuțite, precum celebrele „stelute ninja“ (Shurikenjutsu). Uneori numită și Muso-ryu Tori Ryu, această tradiție îl consideră pe Munisai drept fondator, ceea ce atestă clar vasta sa experiență și abilitățile marțiale.

Se pare că din anumite motive Musashi a fost adoptat în jurul vârstei de 3 ani și are o relație foarte tensionată cu tatăl său adoptiv,

- 1 Există o teorie a unor istorici japonezi cum că acest Fujiwara Katsumasa ar fi fost chiar maestrul lui Araki Mujinsai, cel care va deveni fondator al Araki-ryu.
- 2 Conform unor transmisii orale (Kuden), se pare că Munisai studiasse la celebra școală de Jujutsu Takeuchi Ryu sau Takenouchi Ryu, poate cea mai veche cu tehnici rafinate de mână goală (jujutsu), dar și tehnici de luptă la mică distanță, ce implicau diverse arme mici, ascunse sau nu – Kogusoku. În general, vorbim în Kogusoku despre lupta cu cuțit, evantai, poate pipă japoneză (kiseru, cu extremități din metal, ce uneori putea să cântărească și 0,5 kg).

Munisai, dar nu sunt informații legate de o eventuală figură maternă în viața sa. O povestioară extrem de interesantă, pe care am găsit-o în cronica *Hyoho Sensei Denki*, arăta cum Munisai cioplea ceva în lemn pentru casă. Micul Musashi, în vârstă de 4-5 ani îl admonestează violent, spunându-i că, la cum ține cuțitul, dacă ar fi să lupte vreodată cu Katana, ar fi un eșec total, și asta în condițiile în care Munisai era un instructor de vârf al shōgunului Ashikaga. Munisai și-a pierdut atunci cumpătul și a aruncat direct cu cuțitul după Musashi, care a evitat la timp aruncându-se la sol și rostogolindu-se.

Cred că povestea este revelatoare pentru relația tensionată a celor doi, dar și pentru faptul că Musashi are toate premisele să devină în timp și un bun practicant de Shuriken Jutsu, fapt confirmat de inscripția de pe monumentul de piatră din Kokura: „De asemenea, Musashi stăpâna abilitatea de a arunca cu sabia scurtă sau cu cea de lemn. Chiar dacă adversarii săi fugeau, ei nu aveau scăpare. Aruncarea sa avea puterea unui arc și nu rata niciodată ținta“.

Cercetători precum Kenji Tokitsu aduc în discuție și faptul ca Shuriken Jutsu ar fi putut fi și o artă-cheie în supraviețuirea în timpul lungilor sale călătorii singuratice, măcar ca posibil mijloc de vânatoare. Cel mai clar exemplu de folosire a artei lansării armelor este în timpul unui alt controversat duel cu Shishido Baiken, un războinic din Iga (patria Ninja) despre care se spunea că era un expert în folosirea unei seceri cu lanț (Kusarigama), care clar era o armă cu avantaj net superior ca distanță față de sabie. Atunci se pare că Musashi ar fi aruncat cu sabia scurtă rănindu-l pe Baiken la mână, după care a putut să „intre“ în spațiul lui și să îl taie decisiv. Musashi tratează cu multă atenție acest subiect al ritmului și distanțelor de luptă în *Gorin no sho*.

Odată cu întâlnirea cu daimyō-ul Ogasawara Tadazane, interesul lui Musashi pentru Shurikenjutsu pare să crească. Tadazane era deja un practicant avansat (Menkyokaiden) în tradiția de sabie a școlii Yagyū Shinkage Ryu în care există cel puțin o tehnică de aruncare a sabiei scurte, în situații critice. Lovit de o suliță pe câmpul de luptă, Tadazane a trebuit să pună instant în practică această tehnică pentru a supraviețui, și chiar a făcut-o cu succes. În anii petrecuți alături de